

VÝROČNÁ SPRÁVA

AMNESTY INTERNATIONAL 2015/16

STAV LUDSKÝCH PRÁV VO SVETE

ÚVOD

VÝROČNÁ SPRÁVA AMNESTY INTERNATIONAL 2015/16 STAV ĽUDSKÝCH PRÁV VO SVETE

Výročná správa Amnesty International 2015/16 dokumentuje stav ľudských práv vo svete za rok 2015.

Predslov, päť regionálnych prehľadov a prehľad 160 krajín a území podávajú svedectvo o utrpeniach, ktoré prežívajú mnohí, či už je to kvôli konfliktom, vystahovaniu, diskriminácii alebo útlaku. Správa však tiež vyzdvihuje silu ľudskoprávneho hnutia a ukazuje na významný pokrok, ktorý sa udial v posilnení a zabezpečení ľudských práv.

V mnohých regiónoch nastal na pozadí konfliktov a represíí nárast pohybu veľkého počtu ľudí na úteku. Kľúčovými témami, ktoré znepokojujú Amnesty International, sa stali mučenie, iné zlé zaobchádzanie a tiež nedodržiavanie sexuálnych a reprodukčných práv. Vládne sledovanie a kultúra beztretnosti naďalej znemožňujú mnohým ľuďom uplatňovať svoje práva.

Táto správa tiež vyzdvihuje tých, ktorí sa po celom svete postavili za ľudské práva, často za ťažkých a nebezpečných okolností. Poskytuje tiež prehľad kľúčových tém, ktoré znepokojujú Amnesty International a je dôležitá pre tých, ktorí tvoria politiku, aktivistov a aktivistky a všetkých, ktorí sa zaujímajú o ľudské práva.

Hoci bolo vynaložené enormné úsilie, aby boli informácie čo najpresnejšie, môžu sa zmeniť bez predchádzajúceho oznámenia.

PREDSLOV

„Pred našimi očami sa objavuje množstvo nových kríz bez toho, aby boli vyriešené staré krízy. To jasne ilustruje nedostatok kapacity a politickej vôle ukončiť konflikty a zabrániť vzniku nových. Výsledkom je, že sa alarmujúco rozšírili nepredvídateľnosť konfliktov a beztretnosť.“

António Guterres, Vysoký komisár OSN pre utečencov

NEFUNGUJÚCI MEDZINÁRODNÝ SYSTÉM

Uplynulý rok závažne otestoval schopnosť medzinárodného systému reagovať na krízy a nútené masové presuny ľudí, no výsledkom bolo zlyhanie. V súčasnosti je na celom svete vysídlených a nové útočisko hľadá najviac ľudí od druhej svetovej vojny. Toto je čiastočne spôsobené pokračujúcim ozbrojeným konfliktom v **Sýrii**. Viac ako polovica tamojšej populácie utiekla za hranice alebo na iné miesta vo vnútri krajiny. Doterajšie pokusy o vyriešenie konfliktu len zvýraznili globálne a regionálne delenia.

Multilaterálne iniciatívy a reakcie na tok ľudí na úteku, vrátane Regionálneho plánu OSN pre utečencov, smerovali k hlbšej spolupráci medzi Egyptom, Irakom, Jordánskom, Libanonom a Tureckom. Keď verejnosťou v Európe, Kanade a v USA otriasla fotografia utopeného sýrskeho chlapčeka Alana Kurdiho, museli vlády reagovať vyhláseniami o prijatí utečencov a ukončení krízy.

Aj v regióne okolo Sýrie a v západných krajinách sa objavili vážne rozdiely v reakciách inštitúcií na krízu a konflikt. Hoci niektoré krajiny Blízkeho východu a severnej Afriky prijali veľké množstvo ľudí na úteku zo Sýrie, mnohé vlády v regióne i mimo neho neboli ochotné zmysluplne zvýšiť počet prijatých utečencov/kýň. **Zdieľanie bremena a zodpovednosti bolo jednostranné a poskytovanie pomoci zaostávalo za rýchlo sa vyvíjajúcim konfliktom.** Medzitým boli viac a viac porušované ľudské práva mnohých rodín a jednotlivcov na úteku, vrátane kriminalizácie žiadateľov/iek o azyl, nútených návratov ľudí na úteku späť či presúvania na iné územie a odmietania ich prístupu k azylovému procesu.

OZBROJENÉ KONFLIKTY V SÝRII A OSTATNÝCH KRAJINÁCH

Sýrsky konflikt sa stal odstrašujúcim príkladom neadekvátnej ochrany množstva civilného obyvateľstva, ktoré čelí rôznym hrozbám, ale aj synonymom systematického zlyhania inštitúcií v presadzovaní medzinárodného práva.

Hoci žijeme v nádeji, že súčasné úsilie zrodí v Sýrii mier, niekoľko rokov trvajúca vojna v krajine upozornila na pretrvávajúcu beztretnosť. Tá vzniká tým, že päť stálych členov Bezpečnostnej rady OSN využíva svoje právo veta na zablokovanie prijateľného a primeraného opatrenia na ukončenie vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti, ale tiež na zabránenie vyodenia zodpovednosti za spáchanie týchto zločinov. Vážny stav ľudských práv v Sýrii ukázal slabosť systémov ochrany civilného obyvateľstva počas ozbrojených konfliktov. V sýrskom konflikte a ešte viac v činoch ozbrojenej skupiny nazývajúcej sa Islamský štát vidíme dôsledky **desaťročia trvajúceho nezodpovedného obchodovania so zbraňami a jeho smrteľné následky pre civilné obyvateľstvo.** Konflikt tiež upozornil na odklon od zodpovednosti za ochranu ľudí na úteku. **Krajiny sa dohadovali o "ochrane hraníc" a „riadení migrácie“** namiesto toho, aby robili rozhodné kroky na záchranu ľudských životov.

Občianska vojna v Sýrii bola len jedným z mnohých **konfliktov**, ktoré prispeli k nevídanému počtu ľudí na úteku, migrantov/tiek a vnútorne vysídlených ľudí na celom svete. **Ozbrojené konflikty pokračovali v Afganistane, Iraku, Líbyi, Pakistane a v Jemene. Islamský štát v niekoľkých krajinách demonštroval lahostajnosť voči ľudským životom a prinútil tisíce ľudí k úteku.** Aj v Afrike štátni a neštátni aktéri páchali vážne porušenia a zneužitia ľudských práv. Stalo sa tak v **Burundi, Kamerune, Stredoafrickej republike, na severovýchode Nigérie, v Somálsku a v Južnom Sudáne.** V niektorých prípadoch boli útoky namierené priamo na civilné obyvateľstvo a civilnú infraštruktúru. Kvôli takýmto situáciám muselo množstvo ľudí opustiť svoje domovy a vydať sa hľadať nové útočisko. Konflikty v **Izraeli** a na **Okupovaných palestínskych územiach**, a tiež na **Ukrajine** si vyžiadali ďalšie ľudské životy. I tam všetky strany konfliktu porušovali medzinárodné

humanitárne právo a ľudskoprávne normy. Na americkom kontinente síce privítali pozitívny vývoj v desaťročia starom konflikte v Kolumbii (kde bolo možné zbaviť sa viny v politickej dohode), v **Brazílii, Mexiku a vo Venezuele** však násilie naďalej podkopávalo ľudské práva a rozvracalo inštitúcie.

ZLYHÁVAJÚCI SYSTÉM MEDZINÁRODNEJ OCHRANY

V roku, kedy OSN - ktorej formovanie priviedlo národy k spolupráci v záujme „záchrany budúcich generácií pred pohromou vojny“ a „znovu potvrdenia viery v základné ľudské práva“ - oslávila 70. výročie svojho vzniku sme, vzhľadom na všetky tieto problémy, dosiahli úplne dno. Toto navodzuje jednoduchú, ale temnú otázku: **stačí medzinárodný systém práva a inštitúcií na urgentnú úlohu ochrany ľudských práv?**

Počas mnohých rokov Amnesty International pomáhala posilniť dôležitý záväzok voči medzinárodnému systému ľudských práv a medzinárodnému humanitárnemu právu. Nedostatky tohto systému však neboli nikdy také očividné ako dnes.

Medzi všetkými hrozbami, ktoré číhajú na ľudské práva a sú zmapované v tohtoročnej výročnej správe, zdôrazňujeme dve navzájom súvisiace témy. Prvou jasnou témou uplynulého roka je to, že **medzinárodný systém nečelil tvrdým úderom a výzvam tak, ako by mal**. Ako sa začali objavovať praskliny, uvedomili sme si, že systém medzinárodnej ochrany ľudských práv sám musí byť ochránený.

Regionálna ochrana ľudských práv a vyvodzovanie zodpovednosti za ich porušenie čelili v Afrike a v Amerike vnútornej hrozbe. Navyše vlády v Afrike marili spoluprácu s Medzinárodným trestným tribunálom. Tvrdili, že posilňujú africké systémy, a pritom naďalej zlyhávali v zabezpečení toho, aby domáce a regionálne mechanizmy nastolili spravodlivosť. Vznikajúce mechanizmy na Blízkom východe a v severnej Afrike dostatočne nepropagovali víziu univerzálnych ľudských práv. Nováčikovský systém v Ázii zostal vo veľkej miere bez výsledkov. Systém v Európe čelil hrozbe, jednak možnej strate podpory niektorých štátov, a jednak masívnemu počtu nevyriešených prípadov.

Multilaterálne systémy ochrany ako Dohovor OSN o právnom postavení utečencov a Dohovor OSN proti mučeniu a špecializované mechanizmy ako tie pre ochranu ľudského života na mori **neuspeli** ani v prevencii alebo riešení humanitárnych kríz, ani v ochrane civilného obyvateľstva proti hrubým porušeniam ľudských práv. Ešte viac neuspeli vo vyvodzovaní zodpovednosti za tieto porušenia.

Barbarské útoky na ľudí od Bejrútu cez Bamako až po Yolu, od Tuniska po Paríž a inde tiež nastolili otázky o úlohe medzinárodných ľudskoprávných noriem v boji proti hrozbám zo strany neštátnych aktérov – násilných ozbrojených skupín. **Preto Amnesty International vyzýva na obnovenie záväzku chrániť medzinárodný systém ľudských práv. Aby mal medzinárodný systém dostatočnú schopnosť plniť svoje úlohy, musia ho štáty chrániť.**

Musí sem patriť dobrovoľné obmedzenie použitia práva veta členmi Bezpečnostnej rady OSN pri masových zverstvách, ďalej efektívnu implementáciu ľudskoprávných noriem a rešpektovanie medzinárodného humanitárneho práva.

POTLÁČANIE SLOBODY PREJAVU, ZHROMAŽĎOVANIA A ZDRUŽOVANIA

Druhá dominantná téma uplynulého roka úzko súvisí s prvou. **Niekoľko kríz v predošlom roku vzniklo po hneve a sporoch, ktoré často nasledujú po brutálnom rozdrvení disentu, alebo keď štáty potláčajú vytrvalé pátranie každého človeka po živote v dôstojnosti a s právami, ktoré sú dodržiavané.**

Najhmatateľnejším príkladom prepojenia zlyhania systému, potlačenia odporu vládou a jej zlyhania v ochrane ľudských práv je **Arabská jar**, ktorá pred pol dekadou zmenila tvár Blízkeho východu a severnej Afriky. Päť rokov po jedných z najdynamickjších demonstrácií ľudskej sily aké svet kedy videl, vlády stále využívajú rafinované prostriedky na rozdrvenie disentu, a to nielen na Blízkom východe, ale na celom svete. Obzvlášť znepokojujúce sú početné dôkazy o tom, že represia sa v súčasnosti stala tak sofistikovanou ako brutálnou. Úrady v mnohých krajinách potláčali slobodu prejavu v on-line priestore a proti disentu využívali rôzne nástroje – mimosúdne zatknutia a zadržania, mučenie a iné zlé zaobchádzanie, či trest smrti.

Amnesty International odhalila orwellovskú úroveň sledovania niektorými štátmi, zameraného najmä na životy a prácu aktivistov/iek za ľudské práva. V súčasnosti štáty pokračujú vo vývoji nových metód represie, aby udržali krok s rýchlo napredujúcimi technológiami a možnosťami spojenia sa cez internet a iné siete. Toto je hlavná hrozba pre slobodu prejavu.

Po advokácii niekoľkých organizácií vrátane Amnesty International OSN vymenovala nového Osobitného spravodajcu pre právo na súkromie v digitálnom veku. Práca Osobitného spravodajcu bude dôležitá v nadchádzajúcich mesiacoch počas tvorby zrozumiteľných noriem rešpektujúcich ľudské práva v tejto oblasti.

Zákroky štátov proti disentu, protestu a otvorenosti sa rozšírili, odkedy pred piatimi rokmi zazneli ľudské hlasy meniace históriu. **Amnesty International vyzýva štáty na rešpektovanie ľudských práv jednotlivcov i skupín organizovať sa, zhromažďovať sa, vyjadriť sa a práva mať a zdieľať prostredníctvom akéhokoľvek média názory, s ktorými vlády nesúhlasia. Vyzýva tiež štáty, aby všetkým zabezpečili rovnosť pred zákonom.**

NÁZNAKY NÁDEJE

Práva, ktoré chránia prácu a priestor pre obhajcov ľudských práv, sú nielen životne dôležité pre slobodu jednotlivca, ale chránia aj samotný systém ľudských práv. **Náznaky nádeje**, ktoré sme videli v roku 2015, sú výsledkom prebiehajúcej advokácie, organizovania sa ľudí, vyjadrovania nesúhlasu a činnosti občianskej spoločnosti, sociálnych hnutí a bojovníkov za ľudské práva.

Uvedme aspoň tri príklady z minulého roka: **prítomnosť ľudských práv a vyvodzovania zodpovednosti v Cieloch udržateľného rozvoja OSN, májová akcia na predchádzanie núteným vystahovaniam pri rozširovaní prístupovej cesty k prístavu Mombasa v Keni a prepustenie Filepa Karmu**, papuánskeho väzňa svedomia v Indonézii. Ľudia z celého sveta poslali na jeho podporu 65 000 listov.

Tieto výsledky neboli zrodené z láskavosti štátov. Vlády však musia nechať priestor a slobodu obhajcom ľudských práv a aktivistom, aby mohli vykonávať svoju nevyhnutnú prácu. Amnesty International preto vyzýva štáty, aby zabezpečili implementáciu rezolúcie o ochrane obhajcov ľudských práv prijatej v novembri Valným zhromaždením OSN. Rezolúcia musí byť zavedená do praxe transparentne a s možnosťou vyvedenia zodpovednosti, vrátane poukázania na štáty, ktoré zlyhávajú v dodržiavaní týchto práv.

Ako najväčšia organizácia obhajcov ľudských práv na svete vám predstavujeme túto správu o stave ľudských práv v uplynulom roku. Správa zachytáva vyššie spomenuté i ďalšie témy, jej strany však nemôžu vyjadriť celé ľudské utrpenie kríz minulého roka, najmä krízy utečeneckej – ktorá sa ešte zhoršila v tomto chladnom zimnom období. V takejto situácii nemôže byť ochrana a posilňovanie systémov ľudských práv a ochrany civilistov vnímaná len ako možnosť. Je to doslova otázka života a smrti.

Salil Shetty, Generálny tajomník Amnesty International

EURÓPA A STREDNÁ ÁZIA

Rok 2015 bol v Európe a v strednej Ázii turbulentný a zlý pre ľudské práva. Začal sa zúrivými bojmi na východe Ukrajiny a skončil sa ťažkými zrážkami na východe Turecka. V Európskej únii v roku 2015 dominovala neutešená situácia miliónov ľudí, ktorí dorazili na európske pobrežia. Väčšina z nich utekala pred konfliktami. Rok zakončili ozbrojené útoky na Paríž. V horizonte týchto udalostí **upadol rešpekt voči ľudským právam**. Lídri v Turecku a v krajinách bývalého Sovietskeho zväzu upúšťali od dodržiavania ľudských práv čoraz viac a naopak posilňovali kontrolu médií a na mušku si brali svojich kritikov a oponentov. V Európskej únii mal odklon od rešpektu k ľudským právam inú formu. **Pretrvávajúca ekonomická neistota podnecovala sklamanie z tradičnej politiky, rastúci proti-EÚ a proti-imigračný sentiment, to všetko umožnilo populistickým stranám výrazne sa presadiť medzi voličmi.**

Pri chýbajúcej zásadnej rozhodnosti sa postavenie ľudských práv, základného kameňa európskych demokracií, otriasalo viac než kedykoľvek predtým. Rozsiahle protiteroristické opatrenia a návrhy na obmedzenie prílevu migrantov/tiek a ľudí na úteku síce obsahovali aj obligatórne varovanie o negatívnom dopade na ľudské práva, to ale postupne strácalo silu.

Vo **Veľkej Británii** vládna Konzervatívna strana predložila návrh na zrušenie Zákona o ľudských právach. V **Rusku** dostal Ústavný súd právomoc zvrátiť rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva. V **Poľsku** vládna strana Právo a spravodlivosť pár mesiacov po tom, ako sa dostala k moci, presadila opatrenia obmedzujúce dohľad Ústavného súdu. **Členské štáty Európskej únie** si zakrývali oči pred porušeniami ľudských práv, ktoré predtým tak veľmi odsudzovali. Zároveň sa snažili dosiahnuť ekonomické dohody a získať podporu tretích krajín v boji proti terorizmu a v snahe udržať utečencov/kyne a migrantov/ky mimo svojho územia.

Hoci sme zaznamenali pokrok v rovnosti lesieb, gejov, bisexuálov, transgender a intersex osôb (LGBT) – aspoň vo väčšine západoeurópskych krajín – a Európska komisia pokračovala v boji proti systematickej diskriminácii rómskeho obyvateľstva, takmer všetky zásadné tendencie v celom regióne priniesli pre ľudské práva v roku 2016 pochmúrnú perspektívu.

UTEČENECKÁ KRÍZA

Definujúcim obrázkom roku 2015 bola fotografia **Alana Kurdiho**, trojročného sýrskeho chlapca ležiaceho na tureckej pláži. Jeho tragická smrť v septembri nebola ojedinelá. Viac ako 3700 ľudí na úteku a migrantov/tiek **prišlo o svoj život v snahe dostať sa ku brehom Európy**. Členské štáty EÚ medzitým zápasili so zvládaním dosahov svetovej utečeneckej krízy na Európu. **Turecko** sa stalo útočiskom pre viac ako 2 milióny ľudí na úteku zo Sýrie, **Libanon a Jordánsko** pre ďalších 1,7 milióna. Ďalší milión utečencov/kýň a migrantov/tiek, mnohí zo Sýrie, vstúpili do EÚ nelegálne. Avšak Únia, najbohatší politický blok na svete s populáciou viac než 500 miliónov ľudí, ako celok zlyhala v ponúknutí koherentnej, humánnej a práva rešpektujúcej odpovede na túto výzvu.

Rok sa začal nepriaznivo, keď európski **lídri odmietli nahradit'** končiaci sa taliansky program **Mare Nostrum** na vyhľadávanie a záchranu na mori novým alternatívnym programom. Odmietli to napriek značným dôkazom o pokračujúcom migračnom tlaku na hlavnej trase v Stredozemnom mori. K rýchlemu konaniu ich prinútila až smrť viac ako 1000 ľudí na úteku a migrantov/tiek v sérii nehôd pri pobreží Líbye za jediný víkend v polovici apríla. Počas urýchlene zvolaného summitu **lídri EÚ súhlasili s rozšírením Tritonu**, operácie agentúry Frontex na ochranu vonkajších hraníc Únie. Množstvo krajín, vrátane Veľkej Británie a Nemecka, zároveň vyslali do regiónu ďalšie plavidlá. Výsledky boli pozitívne: podľa Medzinárodnej organizácie pre migráciu poklesol počet obetí na hlavnej trase cez Stredozemné more v porovnaní s rokom 2014 o 9%, avšak stále bol na úrovni 18,5 obetí na 1000 cestujúcich. **Počet utečencov/kýň a migrantov/tiek umierajúcich v Egejskom mori značne vzrástol** a koncom roka presiahol číslo 700, čo bolo približne 21% všetkých obetí v Stredozemnom mori v roku 2015. V roku 2014 to bolo 1%.

Nárast počtu úmrtí v Egejskom mori odzrkadľoval prudký rast nelegálnych vstupov do **Grécka** cez more, ktorý sa začal v lete. Pri absencii bezpečných a legálnych spôsobov vstupu do krajín EÚ absolvovalo viac ako 800 000 ľudí, utekajúcich najmä pred vojnou alebo prenasledovaním v Sýrii, Afganistane, Eritrei, Somálsku

a v Iraku, nebezpečnú cestu do Grécka po mori. Iba 3% z tých, ktorí vkročili do krajiny nelegálne, tak urobili cez prevažne oplotenú pozemnú hranicu.

Logistické a humanitárne výzvy, ktoré tieto veľké počty predstavovali, zrazili grécky, už aj tak chorľavý systém prijímania na kolená. Stovky tisíc osôb na úteku a migrantov/tiek putovali z Grécka ďalej cez Balkán hlavne do Nemecka. Toto zlomilo ďalší systém – takzvaný „**Dublinský režim**“, mechanizmus EÚ na rozdelenie zodpovednosti za vybavenie žiadostí o azyl medzi členské štáty. Sústreďovanie utečencov/kýň a žiadateľov/iek o azyl len do niekoľkých krajín s vonkajšími hranicami EÚ, najmä do Grécka a Talianska, znamenalo pád systému, ktorý prideluje hlavnú zodpovednosť za vybavenie žiadosti o azyl prvej krajine únie, do ktorej žiadateľ/ka vstúpil. **Na Schengenskej dohode**, ktorá zrušila kontroly na vnútorných hraniciach Únie, sa tiež objavili trhliny a **Nemecko, Rakúsko, Maďarsko, Švédsko a Dánsko pozastavili platnosť jej ustanovení**.

Ako kríza narastala, lídri EÚ organizovali summit za summitom, avšak bez výsledku. Európska komisia sa snažila navrhnúť konštruktívne opatrenia na prerozdelenie žiadateľov/iek o azyl a zriadiť pozdĺž migračnej trasy prijímacie centrá, ale márne. Členské štáty väčšinou váhali alebo aktívne blokovali potenciálne riešenia. Len **Nemecko** ukázalo vodcovstvo zodpovedajúce rozsahu výzvy.

Málo úsilia bolo vynaloženého na posilnenie bezpečných a legálnych možností vstupu do Únie. Členské štáty súhlasili so schémou, ktorú v máji navrhla Európska komisia, na prerozdelenie 20 000 utečencov/kýň z celého sveta. UNHCR, Úrad Vysokého komisára OSN pre utečencov, stanovil počet sýrskych utečencov/kýň, ktorí potrebujú presídliť, alebo inú formu humanitárnej pomoci na 400 000. Okrem Nemecka však takmer žiadna krajina EÚ neponúkla prijatie viac než niekoľko tisíc z nich.

Európski lídri tiež mali problém dohodnúť sa a zrealizovať efektívny mechanizmus na prerozdelenie prichádzajúcich utečencov/kýň a migrantov/tiek. Keď na májovom summite hlasovali za relokačnú schému pre 40 000 žiadateľov/iek o azyl z Talianska a z Grécka, zdvihla sa vlna ostrej opozície zo strany mnohých stredoeurópskych krajín. V septembri bola schéma rozšírená o ďalších 120 000 žiadateľov/iek, vrátane presídlenia 54 000 žiadateľov/iek z Maďarska. Okrem toho, že schéma sama osebe nebola postačujúca, stroskotala aj v realite. Nezvládla logistické výzvy a čelila nechote krajín prijať taký počet osôb, k akému sa zaviazali. Do konca roka bolo z Grécka a z Talianska presídlených približne len 200 žiadateľov/iek o azyl. Maďarsko navyše odmietlo spolupracovať.

Ako tlak silnel, **balkánske krajiny** striedali zatváranie svojich hraníc s ponúkaním asistencie ľuďom na úteku a migrantom/tkám v prechode cez krajinu ďalej, aby nezostávali na ich území. Hraničné stráže použili slzotvorný plyn a obušky na zahnanie davu za hranice. Zároveň **Macedónsko** v auguste narýchlo zatvorilo svoje hranice a **Maďarsko** v septembri permanentne zapečatilo svoju hranicu so **Srbskom** postavením plotu. Koncom roka fungoval viac-menej ustálený koridor cez Macedónsko, Srbsko, Chorvátsko, Slovinsko a Rakúsko. Ide o ad hoc riešenie krízy, ktoré je však úplne podmienené ochotou Nemecka prijať prichádzajúcich utečencov/kýň a žiadateľov/iek o azyl. Tisíce ľudí stále spali v drsných podmienkach, keďže úrady im pozdĺž trasy nedokázali poskytnúť adekvátne prístrešie.

Maďarsko sa stalo vedúcou krajinou odmietania paneurópskych riešení utečeneckej krízy. Po tom, ako začiatkom roka zažila prudký nárast počtu prichádzajúcich utečencov/kýň a migrantov/tiek, krajina sa otočila chrbtom k spoločným úsiliam a rozhodla sa uzavrieť. Na hranici so Srbskom a s Chorvátskom bol postavený viac ako 200 km dlhý plot a bola prijatá legislatíva, ktorá takmer úplne znemožňuje ľuďom na úteku, vstupujúcim do krajiny zo Srbska, požiadať o azyl. „Myslíme si, že každá krajina má právo rozhodnúť sa, či chce mať na svojom území veľké množstvo moslimov,“ povedal v septembri maďarský premiér Viktor Orbán.

Verejná mienka v Európe siahala od ľahostajnosti alebo nepriateľstva po silné vyjadrenia solidarity. Šokujúce scény chaosu a núdze pozdĺž balkánskej trasy podnietili nespočítateľné množstvo jednotlivcov a mimovládnych organizácií k zaplätaniu dier v systéme humanitárnej pomoci poskytovanej utečencom/kyniam a migrantom/tkám. Európski lídri sa však rozhodli počúvať hlasný anti-imigračný sentiment, obavy zo straty národnej suverenity a bezpečnostné hrozby. Výsledkom bolo to, že jediné, na čom sa mohli dohodnúť, boli opatrenia na posilnenie „Pevnosti Európy“.

Počas roku sa európske summity čoraz viac zameriavali na opatrenia na **udržanie ľudí na úteku a migrantov/tiek mimo územia EÚ, a tiež na urýchlenie ich návratov** v prípade, že sa na jej územie dostali. Lídri EÚ sa dohodli na vytvorení všeobecného zoznamu „bezpečných krajín“, do ktorých môžu byť

žiadatelia/lky o azyl vrátení v urýchlenom azylovom konaní. Dohodli sa na rozšírení právomocí Frontexu vykonávať vyhostenie. Najpodstatnejšie je, že sa v snahe obmedziť prílev ľudí na úteku a migrantov/tiek do Európy začali obracať na krajiny pôvodu a tranzitné krajiny. Prenášanie kontroly migrácie na tretie krajiny vyvrcholilo v októbri podpisom Spoločného akčného plánu s Tureckom. V dohode **Turecko** súhlasilo s limitovaním toku utečencov/nkýň a migrantov/tiek do Grécka, a to posilnením hraničných kontrol. Výmenou za to dostalo 3 miliardy eur na pomoc osobám na úteku, ktorí žijú na jeho území. Neoficiálne sa privreli oči nad rastúcim zoznamom porušení ľudských práv. Turecko síce prijalo viac ako 2 milióny sýrskych utečencov/kýň, čo je veľmi pozitívne, faktom však je aj to, že mnohí z nich stále žili vo veľkej chudobe. Pre ľudí na úteku z iných krajín existuje v Turecku len malá nádej na to, že im bude niekedy priznaný štatút utečenca kvôli žalostne neadekvátnemu azylovému systému. Koncom roka sa objavili dôkazy o tom, že Turecko nútene navracia utečencov/kyne a žiadateľov/lky o azyl zadržaných vo svojich západných pohraničných provinciách späť do Sýrie a Iraku. To len zdôraznilo fakt, že EÚ obmedzovala prílev ľudí na úteku a migrantov/tiek na úct ich ľudských práv.

Ako sa rok blížil ku koncu, do **Grécka** stále prichádzalo približne 2 000 ľudí denne. Hoci prijímacie kapacity a podmienky na gréckych ostrovoch a ďalej sa na balkánskej trase zlepšili, zostali žalostne neprimerané rozsahu výzvy. Nevyzerá, že by sa mal počet prichádzajúcich migrantov/tiek a utečencov/kýň v roku 2016 významne znížiť. EÚ je rovnako ďaleko od nájdania udržateľných riešení pre ľudí hľadajúcich útočisko na jej území, ktoré by zároveň rešpektovali ich práva, ako bola na začiatku roka.

OZBROJENÉ NÁSILIE

V januári a vo februári pokračovali vo východoukrajinskom regióne Donbas **ťažké boje**. Ruskom podporovaní separatisti sa v tomto regióne, ktorý vyhlásili za Donetskú ľudovú republiku a Luhanskú ľudovú republiku, snažili postúpiť a zarovnať svoju frontovú líniu. Po ťažkých vojenských stratách sa ukrajinské sily vzdali kontroly nad letiskom v Donetsku, o ktoré sa dlho bojovalo, a tiež kontroly nad oblasťou okolo mesta Debalceve. Ťažké ostreľovanie z oboch strán zanechalo za sebou mnoho civilných obetí. Koncom roka OSN odhadovala, že počet obetí konfliktu prekročil 9 000, vrátane 2 000 civilistov/tiek, z ktorých mnohí údajne zomreli na následky nerozlišujúcej raketovej a mìnometnej paľby. **Vojnové zločiny a iné porušenia medzinárodného humanitárneho práva zahŕňali mučenie a iné zlé zaobchádzanie so zadržívanými** na oboch stranách, a tiež **hromadné popravy** zajatcov separatistickými silami. Hoci konflikt koncom roka po nastolení krehkého prímeria utíchol, vyhliadky na vyvodenie zodpovednosti za spáchané zločiny zostali v nedohľadne. 8. septembra Ukrajina akceptovala súdnu právomoc Medzinárodného trestného tribunálu v prípadoch údajných zločinov spáchaných na jej území od februára 2014. V otázke ratifikácie Rímskeho štatútu Medzinárodného trestného tribunálu však nebol dosiahnutý žiadny progres. Hoci ukrajinské orgány začali trestné vyšetrovanie niekoľkých údajných zneužití práv ukrajinskými silami – najmä paravojenskými skupinami – do konca roka neboli vznesené žiadne obvinenia. V regiónoch Donetska a Luhanska vládlo všadeprítomné bezprávie a pretrvávala totálna beztrestnosť.

Vyvodenie zodpovednosti za zneužitia spáchané počas pro-európskych demonštrácií v Kyjeve v rokoch 2013 a 2014 („**EuroMajdan**“) sa ukázalo byť prchavé. V novembri oznámil Úrad Generálneho prokurátora, že prebieha vyšetrovanie viac ako 2 000 kriminálnych prípadov týkajúcich sa EuroMajdanu a vyšetrovaných je 270 osôb. Začal sa aj proces s dvoma bývalými poriadkovými policajtmi (členmi Berkutu), ktorí boli obvinení zo zabitia a zneužívania právomocí. Do konca roka však nepadli žiadne obvinenia za zločiny týkajúce sa EuroMajdanu. Medzinárodný poradný panel zriadený Radou Európy na monitorovanie vyšetrovaní zverejnil dve správy, v apríli a v novembri, a v oboch označil vyšetrovanie za neadekvátne.

Kým vyvodzovanie zodpovednosti za porušenia ľudských práv naďalej viazlo, istý pokrok nastal v zavádzaní štrukturálnych reforiem notoricky skorumpovaných policajných orgánov. Konečne bol prijatý zákon podporovaný Radou Európy, ktorý vytvára novú agentúru na vyšetrovanie trestných činov spáchaných verejnými činiteľmi, vrátane mučenia a iného zlého zaobchádzania. Ukrajina urobila svoje prvé skúšobné kroky smerom k inštitucionálnej reforme, ale Donbaský región zostal ďaleko od stability, a podobne ako Krym, čiernou dierou nemonitorovaných zneužití ľudských práv.

Hoci konflikt na Ukrajine zoslabol, **ťažké boje vypukli v Turecku**, keď v júli skolaboval večne neistý mierový proces s Kurdskou stranou pracujúcich (PKK). Do konca roka bolo hlásených viac ako 100 obetí operácií

policajných a vojenských síl v mestských oblastiach. Tieto akcie mali čoraz viac militarizovaný charakter. Objavilo sa množstvo správ o nadmernom použití sily a o mimosúdnych popravách tureckými silami. Operácie sa väčšinou konali počas nepretržitých zákazov vychádzania, ktoré často trvali niekoľko týždňov. Obyvateľstvo bolo bez dodávok vody a elektriny a ľudia nemali prístup ani k jedlu, ani k lekárskemu ošetrovaniu. Výrazná eskalácia porušení ľudských práv unikla medzinárodnej kritike, keďže Turecko úspešne vyzdvihlo svoju kľúčovú úlohu v riešení konfliktu v Sýrii a utečeneckej krízy a odvieďlo pozornosť od svojich vnútorných záležitostí.

SLOBODA PREJAVU, ZDRUŽOVANIA A ZHROMAŽĎOVANIA

Rešpekt voči slobode vyjadrovania, združovania a pokojného zhromažďovania opadal v celom bývalom Sovietskom zväze. **Vládna kontrola** médií, cenzúra internetu, obmedzovanie protestov a kriminalizácia legitímneho uplatňovania týchto slobôd boli čoraz intenzívnejšie.

V Rusku sa ešte urýchlil zásah voči vládnym kritikom. Umožnili to represívne zákony prijaté po tom, ako sa Vladimir Putin vrátil do kresla prezidenta. Do konca roka zapísalo Ministerstvo spravodlivosti viac ako 100 mimovládnych organizácií (MVO), väčšinou nútene, do zoznamu „zahraničných agentov“. Ani jediná organizácia neuspela v odvolaní sa proti tomuto rozhodnutiu. Centrum pre ľudské práva Memorial bolo jednou z mnohých MVO, ktoré dostali pokutu za neoznačenie svojich publikácií toxickým nápisom „zahraničný agent“. Tým si vydláždili cestu k trestnému stíhaniu svojich lídrov v budúcnosti. Cieľom zákona bolo odradiť MVO od prijímania finančnej pomoci zo zahraničia a zdiskreditovať tie, ktoré ju prijímajú. Okrem toho bol v máji doplnený nový zákon umožňujúci autoritám označiť zahraničné organizácie za „neželané“, ak predstavujú „hrozbu pre ústavný poriadok, obranu alebo štátnu bezpečnosť“. Terčom sa ukázali byť zahraničné donorské organizácie, najmä tie z USA. Do konca roka boli za „neželané“ vyhlásené štyri organizácie so sídlom v USA. Ich fungovanie v Rusku a akákoľvek spolupráca s nimi sa tým stali nezákonnými. Úrady ďalej posilnili kontrolu médií a internetu. Vládni regulátori zablokovali tisíce webstránok, často v rozpore s právom na slobodu prejavu. Obmedzenie slobody pokojného zhromažďovania sa tiež zintenzívnilo a počet verejných protestov klesol. Po prvý raz boli na základe zákona z roku 2014 obvinení štyria nenásilní protestujúci.

V Azerbajdžane boli za množstvo zinscenovaných obvinení odsúdení lídri popredných MVO, ktorí boli zatknutí už v roku 2014. Koncom roka bolo za mrežami najmenej 18 väzňov/kýň svedomia, vrátane obhajcov/kýň ľudských práv, novinárov/iek, mládežníckych aktivistov/iek a opozičných politikov. Leyla Yunusová, prezidentka Inštitútu pre mier a demokraciu a jej manžel a spolupracovník Arif Yunus boli na konci roka 2015 prepustení, ale stále čelia falošným obvineniam z vlastizrady.

V Kazachstane situácia v oblasti ľudských práv tiež upadla. Nový Trestný poriadok, ktorý začal platiť v januári, zachoval ustanovenie o prečine podnecovania sociálnych a iných nezhôd. Na základe tohto vágne formulovaného prečinu boli začaté štyri trestné vyšetrovania, vrátane vyšetrovania aktivistov Yermeka Narymbaeva a Serkzhana Mambetalina. Previnili sa tým, že na svojej facebookovej stránke zverejnili úryvky z nepublikovanej knihy, ktoré mali očierniť kazašský ľud. Na konci roka boli stále vo vyšetrovacej väzbe. Kazachstan sa inšpiroval Ruskom a na základe zdieľania rovnakého podozrenia voči zahraničnej finančnej podpore MVO prijal novelu Zákona o neziskových organizáciách. Tá vytvorila centrálného „operátora“ na získavanie a spravovanie štátnych a neštátnych zdrojov vrátane zahraničných pre MVO na projekty a aktivity v súlade so stručným zoznamom schváleným vládou.

Kirgizsko sa tiež pohrávalo s prijatím zákona o „zahraničných agentoch“ podľa vzoru Ruska. Návrh mal silnú podporu prezidenta Atambaeva a bol predložený parlamentu, ale v júni bol stiahnutý na „ďalšie prerokovanie“. Do parlamentu sa k tretiemu čítaniu dostal aj zákon kriminalizujúci „posilňovanie pozitívneho postoja“ voči „netradičným sexuálnym vzťahom“. Aj tento zákon bol stiahnutý na ďalšiu konzultáciu.

Tadžickému prezidentovi Enomalimu Rahmionovi bola udelená doživotná imunita pred stíhaním a udelený titul „líder národa“. V **Uzbekistane a v Turkménsku** zostali hlboko represívne pravidlá nezmenené. V Gruzínsku a Ukrajine bol ponúkaný slobodný priestor, avšak nie bez zakolísaní. Na **Ukrajine** je čoraz nebezpečnejšie vyjadrovať pro-ruské názory: pro-ruského novinára Olesa Buzinu v apríli zastrelili dvaja maskovaní muži a novinár Ruslan Kotsaba sa stal prvým ukrajinským väzňom svedomia. Bol odsúdený na päť rokov za vlastizrady. V máji Ukrajina prijala štyri takzvané „dekonzolizované zákony“, ktoré zakazujú používanie komunistických a nacistických symbolov. Následne začalo Ministerstvo vnútra proces za účelom zákazu

Komunistickéj strany. V Gruzínsku opozičná strana Zjednotené národné hnutie a niekoľko MVO obvinili vládu zo zosnovania zdĺhavej právnej bitky medzi zosadeným bývalým akcionárom a súčasným majiteľom opozičnej televíznej stanice Rustavi 2. V novembri nariadil Mestský súd v Tbilisi výmenu generálneho riaditeľa a finančného riaditeľa televízie.

V Európe sa snáď najvýraznejší úpadok ľudských práv odohral v **Turecku**. Sloboda vyjadrovania tam trpela na pozadí dvoch parlamentných volieb, ktoré vyústili do väčšiny pre vládnú Stranu spravodlivosti a rozvoja (AKP), čoraz viac autokratickej vlády jej bývalého lídra a súčasného prezidenta Recepta Tayyipa Erdoğana a zlyhania mierového procesu s PKK. Nespočetné nespravodlivé trestné stíhania pod hlavičkou zákona o ohováraní a protiteroristického zákona boli vedené proti politickým aktivistom, novinárom a iným kritikom verejných činiteľov alebo vládnej politiky. Cieľom sa stali obzvlášť pro-kurdskí komentátori a podporovatelia médií napojených na bývalého spojenca AKP Fethullaha Gülena. Čoraz častejšie boli stíhaní aj ľudia kritizujúci prezidenta, najmä cez sociálne siete. Prezident inicioval a Ministerstvo spravodlivosti následne odobrilo stíhanie viac ako 100 prípadov ohovárania na základe článku 299 o „urážaní prezidenta“.

Kritické médiá a novinári boli vystavení nesmiernemu tlaku. Vydavatelia pravidelne prepúšťali novinárov za kritické písanie a komentovanie. Spravodajské webstránky, vrátane mnohých kurdských, boli zablokované pre nejasné dôvody správnym nariadením s pomocou spolupracujúceho súdnictva. Novinári, ktorí pracovali predominantne na situácii na kurdskom juhovýchode krajiny boli obťažovaní a čelili útokom zo strany polície. Médiá napojené na Fethullaha Gülena boli systematicky napádané a buď im zrušili vysielanie alebo ich prevzali vládni administrátori. Protesty o citlivých otázkach boli naďalej prerušované. Prvomájové demonštrácie boli zakázané už tretí rok po sebe a každoročná istanbulska Gay Pride bola prvýkrát po viac ako desiatich rokoch násilne rozohnaná. Často sa objavovali správy o neprimeranom použití sily policajtními proti protestujúcim, najmä na juhovýchode krajiny.

BOJ PROTI TERORIZMU A BEZPEČNOSŤ

Rok sa začal násilnými útokmi na novinárov v sídle satirického týždenníka **Charlie Hebdo** a v židovskom supermarkete v Paríži, ktoré zanechali 17 obetí. Výsledkom bol prílev solidarity nielen vo Francúzsku, ale aj na celom svete. Ďalšia séria útokov sa v **Paríži** a v okolí odohrala 13. novembra a vyžiadala si ďalších 130 životov. Útoky boli novým stimulom - najmä vo Francúzsku, ale aj v celej Európe - k prijatiu množstva opatrení, ktoré ohrozili ľudské práva. Išlo o opatrenia zacielené na tých, ktorí cestujú alebo plánujú cestovať do zahraničia s úmyslom spáchať alebo inak uskutočňovať neurčito a široko definované činy týkajúce sa terorizmu, rozšírené právomoci sledovania, rozšírenie právomocí vyplývajúcich zo zatknutia s obmedzenými procedurálnymi garanciami a opatrenia na boj proti radikalizácii, schopné potenciálne potlačiť slobodu prejavu a diskriminovať určité skupiny.

Niektoré z najvýraznejších zmien sa odohrali v oblasti **sledovania**. Mnohé krajiny prijali alebo predložili na prerokovania opatrenia, ktoré udeľujú spravodajským a policajným orgánom takmer neobmedzený prístup k elektronickej komunikácii. Vo **Francúzsku** schválil parlament dva zákony o sledovaní, ktoré poskytli rozsiahle výkonné právomoci na monitorovanie komunikácie a používania internetu, vrátane masového zachytávania internetovej komunikácie. Druhý zákon prijatý v októbri vydláždil cestu pre používanie techník masového sledovania komunikácie, ktorá smeruje z aj do krajiny, v snahe dosiahnuť nejasne definované ciele, ako napríklad podpora zahraničnej politiky a ekonomických a vedeckých záujmov. Žiadne z týchto nových sledovacích opatrení nevyžaduje súhlas súdu, ale namiesto toho udelilo administratívnym orgánom obmedzenú a príležitostnú právomoc radiť premiérovi.

Švajčiarsko prijalo nový zákon o sledovaní, ktorý udelil Federálnej spravodajskej službe rozsiahle právomoci sledovať internetové dáta, ktoré prichádzajú alebo odchádzajú z krajiny, umožnil jej prístup k metadátam, internetovým históriám a obsahom emailov, a tiež použitie vládneho spyvéru. **Holandská vláda** predložila zákon, ktorý by zlegalizoval hromadný zber telekomunikačných dát vrátane internej komunikácie bez súhlasu súdu. **Britská vláda** navrhla nový zákon o vyšetrovacích právomociach, ktorý by autorizoval spravodajské služby k sledovaniu každej komunikácie smerujúcej von z krajiny alebo do krajiny. Zákon by tiež zaviazal telefonické a internetové spoločnosti k vydaniu internetovej alebo telefonickéj histórie zákazníka. To všetko bez dostatočnej súdnej kontroly.

Kým európske vlády ohrozovali **právo na súkromie**, mnoho kľúčových medzinárodných súdnych rozhodnutí naznačilo, čo bude v nadchádzajúcich rokoch témou, okolo ktorej sa budú viesť právne spory. V decembri **Veľká komora Európskeho súdu pre ľudské práva** zdôraznila v prípade *Roman Zakharov v. Rusko* potrebu existencie individuálneho podozrenia a zmysluplného súdneho dohľadu pred akýmkoľvek sledovaním, aby mohol byť zásah do práva na súkromie považovaný za nevyhnutný a primeraný.

Po významnom prípade „*Digital Ireland*“ z roku 2014 vydal **Súdny dvor Európskej únie** v roku 2015 ďalšie kľúčové rozhodnutie. V októbri zrušil platnosť 15 rokov starej „dohody o bezpečnom útočisku“ medzi USA a EÚ, ktorá umožnila súkromným spoločnostiam prenášať si medzi kontinentmi osobné dáta za predpokladu zásadne primeranej úrovne ochrany základných ľudských práv, ktoré sa týkali osobných dát v zákonoch USA a EÚ. Po tom, ako Edward Snowden odhalil rozsah programu sledovania Spojenými štátmi, Súdny dvor rozhodol, že „úradu Spojených štátov mali prístup k osobným dátam preneseným z členských štátov EÚ do USA a pracovali s nimi spôsobom, ktorý bol za hranicami toho, čo je striktné nevyhnutné a primerané na ochranu národnej bezpečnosti“.

Po novembrových útokoch v Paríži narástlo najmä vo **Francúzsku** využívanie **protiteroristických opatrení**, ktoré ohrozujú práva, podobne ako sa to udialo po útokoch z 11. septembra 2001. Počas **výnimočného stavu** sa zaviedla séria opatrení vrátane právomoci vykonať domové prehliadky bez súdneho príkazu, právomoc nariadiť osobám zdržiavať sa na určitom mieste a právomoc rozpustiť asociácie alebo skupiny všeobecne opísané ako zúčastňujúce sa na činoch, ktoré narúšajú verejný poriadok. Výnimočný stav bol vyhlásený najprv na 12 dní, potom bol predĺžený na tri mesiace. Počas niekoľkých týždňov francúzske autority vykonali 2 700 domových prehliadok bez súdneho príkazu, pričom len dve z nich vyústili do vyšetrovania týkajúceho sa terorizmu (ale 488 do vyšetrovania iných, nesúvisiacich prečinov). 360 ľuďom bolo nariadené zdržiavať sa na určenom bydlisku a bolo zatvorených 20 mešít a množstvo moslimských asociácií. Počas roka začali úrady sériu stíhaní pod hlavičkou legislatívy bojujúcej proti „ospravedlňovaniu terorizmu“, pričom niekoľko z nich bolo jasným porušením práva na slobodu prejavu.

Francúzsko však nebolo jediné. Po novembrových útokoch boli návrhy na nové **protiteroristické zákony** predložené v celom regióne, vrátane **Belgicka, Luxemburska, Holandska a Slovenska**. Vo všetkých týchto krajinách návrhy obsahovali predĺženie možnej doby zadržania pred vyšetrovaním, ak je daná osoba podozrivá z činov týkajúcich sa terorizmu.

Počas roka európske krajiny pracovali na prijatí legislatívy, ktorá obmedzuje a kriminalizuje cestovanie alebo prípravu na cestovanie do zahraničia so široko definovaným cieľom spáchania alebo iného vykonávania činov týkajúcich sa terorizmu. Nadviazali pritom na Rezolúciu 2178 Bezpečnostnej rady OSN z roku 2014. V decembri Európska komisia predložila návrh novej smernice, ktorá by zaviedla do národnej legislatívy členských štátov zákaz cestovania a konania spojeného s cestovaním za účelom spáchania teroristických činov v zahraničí. Toto nasledovalo a nadväzovalo na skoršie prijatie podobných opatrení pod záštitou Rady Európy. Tieto zákony a opatrenia na boj proti fenoménu takzvaných „zahraničných bojovníkov“ v rôznej miere ohrozovali ľudskoprávne záruky. V niekoľkých krajinách, najmä vo Veľkej Británii, išli tieto opatrenia ruka v ruku so širšou sériou opatrení navrhnutých na prevenciu a identifikovanie „násilného extrémizmu“, ktoré so sebou niesli riziko možnej diskriminácie a stigmatizácie moslimov.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **Andrej Kiska**
Predseda vlády: **Robert Fico**

Diskriminácia rómskeho obyvateľstva je naďalej rozšírená. Európska komisia iniciovala voči Slovensku konanie pre porušenie legislatívy EÚ, konkrétne za diskrimináciu rómskych žiakov a žiačok vo vzdelávaní. Po celej krajine sa konali anti-diskriminačné protesty a Slovensko hlasovalo proti povinným prerozdeľovacím kvótam pre ľudí na úteku z vybraných členských krajín EÚ.

DISKRIMINÁCIA – RÓMSKE OBYVATEĽSTVO

POLÍCIA A BEZPEČNOSTNÉ SILY

Slovenské mimovládne organizácie informovali o nových prípadoch nadmerného použitia policajnej sily proti rómskemu obyvateľstvu. Vzniesli tiež obavy z nedostatku efektívneho vyšetrovania posledných prípadov. V septembri Výbor OSN proti mučeniu kritizoval Slovensko za absenciu nezávislého mechanizmu pre vyšetrovanie takýchto správ – súčasný orgán, Sekcia kontroly a inšpekčnej služby (SKIS), zostáva podriadený Ministerstvu vnútra SR.

Sekcia kontroly a inšpekčnej služby stále neuzavrela vyšetrovanie údajného neprimeraného použitia sily políciou počas zákroku v rómskej osade Vrbnica 2. apríla.¹ Devätnásť rómskych obyvateľov osady nahlásilo zranenia a škody na ich domoch a proti polícii bolo podaných 17 trestných oznámení. Úrady neuznali žiadne neprimerané správanie policajtov. Verejná ochrankyňa práv kritizovala policajnú operáciu a vyzvala generálneho prokurátora a Ministerstvo vnútra, aby zabezpečili adekvátne vyšetrenie obvinení, vrátane odhalenia potenciálneho rasového motívu.

Výbor OSN proti mučeniu poznamenal, že v prípade zásahu v rómskej osade v Moldave nad Bodvou dňa 19. júna 2013, počas ktorého utrpelo zranenia viac ako 30 osôb vrátane detí, nebol doteraz obvinený žiadny policajt. Výbor tiež vyjadril obavy z rozhodnutia Krajského súdu Košice o zbavení viny 10 policajtov obvinených zo zlého zaobchádzania so šiestimi rómskymi chlapcami na policajnej stanici v Košiciach v roku 2009. Generálny prokurátor sa voči tomuto rozhodnutiu odvolal; prípad bol ku koncu roka stále otvorený.²

PRÁVO NA VZDELANIE

V „špeciálnych“ školách a triedach pre deti s ľahkým mentálnym postihnutím zostáva neprimerane veľký počet rómskych detí. Rómske deti sú tiež naďalej umiestnené v etnicky segregovaných školách a triedach. Segregácia rómskych detí bola posilnená pokračujúcimi investíciami do takzvaných „kontajnerových škôl“ v rómskych osadách, namiesto toho, aby sa zabezpečovala ich integrácia do etnicky zmiešaných škôl v hlavnom vzdelávacom prúde.³ Verejná ochrankyňa práv vo svojej výročnej správe kritizovala diagnostické postupy pri umiestňovaní rómskych detí do „špeciálnych“ škôl a tried, a označila ich za diskriminačné.

V apríli začala Európska komisia proti Slovensku proces pre porušenie zákazu diskriminácie ustanoveného v Smernici EÚ o rasovej rovnosti, a to v súvislosti s prístupom rómskeho obyvateľstva k vzdelávaniu.⁴ Autority odôvodnili neúmerne počty rómskych detí v „špeciálnych“ školách a triedach rasistickým argumentom, že

¹ Slovakia must urgently investigate allegations of arbitrary use of force by police against Roma in the village of Vrbnica ([EUR 72/1403/2015](#))

² Slovakia: Justice still pending for Romani boys abused at police station in 2009 ([EUR 72/1158/2015](#))

³ Slovakia's "container schools" worsen segregation of Roma children from society ([News story, 13 March](#))

⁴ Slovakia is the second member state to be subjected to an infringement procedure for breach of EU Anti-Discrimination Law ([EUR 72/1777/2015](#))

medzi slovenskými Rómami existuje väčšie množstvo genetických porúch spôsobených incestom.⁵ V auguste vláda predstavila Európskej komisii nové opatrenia na zníženie diskriminačných praktík počas diagnostiky.

V júni prijal parlament novelu školského zákona, ktorá obsahuje ustanovenia o vzdelávaní detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Novela síce uprednostňuje integráciu v bežných školách a poskytuje finančné stimuly pre školy vzdelávajúce žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, ale neobsahuje žiadne ustanovenia o eliminácii etnickej diskriminácie Rómov a Rómiok.

NÚTENÉ STERILIZÁCIE RÓMSKÝCH ŽIEN

Výbor OSN proti mučeniu vyzval na nezávislé a efektívne vyšetrovanie všetkých prípadov nútej sterilizácie rómskych žien a dievčat vykonaných od roku 2000. Výbor tiež vyzval na zavedenie systému adekvátnej kompenzácie poškodených.

PRÁVA LESIEB, GEJOV, BISEXUÁLOV, TRANSGENDER A INTERSEX OSÔB

Vo februári sa na Slovensku konalo referendum o návrhu definovať manželstvo výlučne ako zväzok muža a ženy, ďalej o návrhu zakázať adopciu detí párami rovnakého pohlavia a o návrhu vyžadovať súhlas rodičov o účasti ich detí na sexuálnom vzdelávaní a vzdelávaní o eutanázii.⁶ Referendum bolo neplatné, keďže sa na ňom nezúčastnila potrebná nadpolovičná väčšina voličov. Slovensko právne neuznáva partnerstvá osôb s rovnakým pohlavím a ústava definuje manželstvo výlučne ako zväzok medzi mužom a ženou.

BOJ PROTI TERORIZMU

V júni vykonali policajné jednotky zásah v byte Tunisana a bývalého väzňa z Guantánama, ktorý bol na Slovensko presídlený v novembri 2014. Sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra SR sa údajne obávala o jeho život, pretože ho 2 dni nebolo vidieť a ani nebolo o ňom počuť. Počas akcie boli použité gumové projektily a Tunisian následne potreboval lekárske ošetrenie. Zranenia mali za následok 7-dňovú práceneschopnosť. SKIS jeho sťažnosť odmietla s tým, že zásah bol v medziach zákona a donucovacie prostriedky boli primerané, keďže Tunisian reagoval agresívne.

V decembri prijal parlament v skrátanom legislatívnom konaní nové proti-teroristické opatrenia vrátane predĺženia maximálnej lehoty zadržania osôb podozrivých z terorizmu na 96 hodín.

ĽUDIA NA ÚTEKU A ŽIADATELIA/KY O AZYL

Na Slovensku sa konali protesty proti imigrácii. V júni bolo počas protestu v Bratislave zatknutých najmenej 140 osôb, údajne po tom, ako demonštranti hádzali na policajtov kamene a dymovnice. Na demonstrácii sa zúčastnili tisíce ľudí, ktorí protestovali proti povinným kvótam EÚ na prerozdelenie ľudí na úteku z iných krajín EÚ.

V auguste Ministerstvo vnútra oznámilo, že krajina prijme 200 utečencov zo Sýrie, pod podmienkou, že to budú kresťania. V septembri Slovensko hlasovalo na stretnutí ministrov vnútra krajín EÚ proti povinným prerozdeleným kvótam. Po súhlase väčšiny ministrov je však Slovensko povinné prijať počas nasledujúcich dvoch rokov 802 osôb na úteku.

---

⁵ Slovakia: Racist stereotyping should not determine education policy – International NGOs criticize Slovak Government ([EUR 72/1834/2015](#))

⁶ Slovakia: Referendum on marriage panders to homophobic discrimination ([News story, 2 February](#))

ČESKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **Miloš Zeman**

Predseda vlády: **Bohuslav Sobotka**

Európska komisia pokračovala v konaní voči Českej republike pre porušenie legislatívy EÚ, a to v prípade diskriminácie rómskeho obyvateľstva. Vláda prijala opatrenia na zlepšenie rovnakého prístupu ku vzdelávaniu. Rutinné zadržiavanie ľudí na úteku a migrantov/tiek vyprovokovalo domácu i zahraničnú kritiku.

DISKRIMINÁCIA – RÓMSKE OBYVATELSTVO

VZDELANIE

Európska komisia pokračovala v konaní voči Českej republike za porušenie legislatívy EÚ, konkrétne za porušenie Smernice EÚ o rasovej rovnosti v prípade diskriminácie rómskych detí vo vzdelávaní. Kritika sa týkala nadmerného zastúpenia rómskych detí v školách a triedach pre žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím. Rómske deti tam tvoria tretinu žiakov. V marci parlament prijal novelu školského zákona, ktorá obsahuje opatrenia na podporu žiakov/čok so špeciálnymi vzdelávacími potrebami v bežných školách. Novela nadobudne účinnosť 1. septembra 2016. V reakcii na sťažnosti zamestnancov ministerstva o šikanovaní zo strany ministra odvolal v máji premiér Sobotka ministra školstva. 17. júna bola vymenovaná nová ministerka školstva so skúsenosťami v oblasti ľudských práv. 23. septembra vláda prijala novelu školského zákona, ktorá zaviedla povinné ročné predškolské vzdelávanie. V septembri ministerka školstva oznámila, že ministerstvo uvažuje o zrušení vzdelávacieho programu pre žiakov s ľahkým mentálnym postihnutím.

BÝVANIE

V októbri vydala vláda správu o stave rómskej menšiny, v ktorej uvádza, že približne polovica z 242 000 Rómov a Rómok v krajine spĺňa vládnu definíciu sociálneho vylúčenia. V októbri vláda predstavila Koncepčný rámec sociálneho bývania s cieľom zlepšiť prístup k dostupnému bývaní pre osoby v núdzi. Rámec stanovuje prijatie nového zákona o sociálnom bývaní v roku 2016.

SEXUÁLNE A REPRODUKČNÉ PRÁVA

Vláda zamietla 1. októbra návrh zákona o odškodnení rómskych žien, ktoré boli v rokoch 1966 až 2012 násilne sterilizované. Návrh, prezentovaný ministrom pre ľudské práva, mal za cieľ zabezpečiť týmto ženám prístup k náprave, napríklad finančnej kompenzácií, a to aj v prípade, keď ju ženy nemôžu dosiahnuť súdnou cestou z dôvodu premlčania prípadu. V októbri komisár Rady Európy pre ľudské práva listom naliehal na českého premiéra, aby zákon prijal. Premiér odporúčanie zamietol argumentom, že zákon nie je potrebný.

RASIZMUS A XENOFÓBIA

V období od júna do septembra sa v Prahe a v ďalších mestách zúčastnili stovky ľudí protiutečeneckých a protimigračných demonštrácií. Na niektoré z nich reagovali svojimi demonštráciami aktivisti/ky proti rasizmu a ľudsko-právni aktivisti/ky.

Skupiny, ktoré podporujú ľudí na úteku, čelili hrozbám od krajne pravicových organizácií. V septembri boli na dvere a informačnú tabuľu komunitného centra Kašpárek v Pardubicích vylepené nálepky zobrazujúce šibenicu a nápis „smrť vlastizradcom“. Incident sa stal niekoľko dní po tom, ako centrum zorganizovalo zbierku potravín a ďalšiu pomoc ľuďom na úteku. Polícia pre médiá uviedla, že prípad vyšetruje ako priestupok.

PRÁVA OSÔB NA ÚTEKU A MIGRANTOV/TIEK

Vláda naďalej odmietala presídlenie ľudí na úteku v rámci EÚ. V októbri premiér vyzval na posilnenie právomocí Európskej agentúry pre správu vonkajších hraníc (FRONTEX) tak, aby mohla ochrániť vonkajšie hranice Schengenu. Podľa prieskumov verejnej mienky bolo 50% českého obyvateľstva proti prijatiu ľudí na úteku z vojnových krajín.

Od začiatku roka polícia kvôli migrantom/tkám pravidelne kontrolovala vlaky. Migranti/tky bez platných víz boli zatknutí a premiestnení do zaisťovacieho centra, kde zostali do ukončenia procesu deportácie. Mimovládna Organizácia na pomoc utečencom v septembri oznámila, že približne 700 osôb na úteku a migrantov/tiek, najmä zo Sýrie, Afganistanu a z Iraku, je zadržovaných v centre Bělá-Jezová. Keďže centrum malo kapacitu len 260 ľudí, mnoho ľudí na útekoch a migrantov/iek muselo spať vo vojenských stanoch, telocvični a v kontajnerových bunkách.

V októbri verejná ochrankyňa práv (ombudsmanka) uviedla, že podmienky v centre Bělá-Jezová dosahujú ponižujúce zaobchádzanie a sú horšie ako vo väzení. Dospelí boli do centra privedení v putách, v centre boli každý večer kontrolovaní políciou a boli ubytovaní v nehygienických miestnostiach. Jedlo bolo rozdávané policajtmí s kuklou a prilbou. Osobám na úteku a migrantom/tkám bolo za pobyt v centre účtovaných 260 eur za mesiac. Vo svojej reakcii z 13. októbra Ministerstvo vnútra tieto znepokojenia ignorovalo a odmietlo odporúčanie ombudsmanky ukončiť umiestňovanie rodín s deťmi do tohto centra. 22. októbra kritizoval Vysoký komisár OSN pre ľudské práva zaobchádzanie s migrantmi/tkami a ľuďmi na úteku a vyjadril obavu z toho, že vláda používa zadržovanie ako bežný postup. Hovorca českého prezidenta uviedol, že kritika je súčasťou kampane proti Českej republike. 17. novembra sa prezident v Prahe zúčastnil na demonštrácii organizovanej protiislamskou skupinou Blok proti islamu. Vo svojom príhovore prezident vyhlásil, že v krajine žije pol milióna cudzincov, s ktorými „nie sú žiadne problémy...Ich kultúra je plne kompatibilná s európskymi hodnotami. Nie je to kultúra vrahov, nie je to kultúra náboženskej nenávisťi“.

MUČENIE A INÉ ZLÉ ZAOBCHÁDZANIE

S pacientmi s mentálnym postihnutím bolo v zdravotníckych zariadeniach naďalej zle zaobchádzané. V marci Európsky výbor na prevenciu mučenia vyzval na ukončenie policajných praktík – pripútavanie rozrušených pacientov v psychiatrických nemocniciach. Výbor ďalej vyjadril znepokojenie nad používaním postelí so sieťami ako ochranného prostriedku alebo spôsobu pripútania pacienta, často na dlhý čas. Výbor zopakoval výzvu na odstránenie týchto postelí z psychiatrických nemocníc a ich nahradenie vhodnejšími prostriedkami pre pacientov, ktorí si vyžadujú ochranné opatrenia, ako napríklad ohradené posteľe.

PRÁVA LGBTI OSÔB

V novembri uznal krajský súd v Prostějove nariadenie, ktoré povolilo adopciu páru rovnakého pohlavia v Kalifornii v roku 2007. Česko-francúzsky pár, ktorý trvalo žije v USA požiadal o povolenie presťahovať sa do Českej republiky s možnosťou naďalej využívať právo na rodinný život. Prostejovský súd rozhodol, že adopcia bola v najlepšom záujme dieťaťa, aj napriek tomu, že neexistuje právne ustanovenie, ktoré povoľuje adopciu párom rovnakého pohlavia.

MAĎARSKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **János Áder**

Predseda vlády: **Viktor Orbán**

Maďarsko vybudovalo na svojej južnej hranici plot, skriminalizovalo ilegálny vstup do krajiny a urýchlilo návraty ľudí na úteku a žiadateľov/lky o azyl do Srbska, čím sa stalo krajinou, ktorá neposkytuje ľuďom na úteku ochranu. Rómom/kam naďalej hrozili nútené vysťahovania a neboli adekvátne chránení pred nenávisťnými útokmi a zločinmi.

POZADIE

V marci mimovládny Inštitút Eötvösa Károlyho, Helsinská komisia v Maďarsku a maďarská Únia za občianske slobody zverejnili správu, podľa ktorej výmena sudcov Ústavného súdu a zmena ústavy z roku 2010 narušili nezávislosť súdu.

ĽUDIA NA ÚTEKU, ŽIADATELIA/LKY O AZYL

Vláda prijala opatrenia zacielené na udržanie migrantov/tiek mimo krajiny v reakcii na značný nárast počtu ľudí na úteku a migrantov prichádzajúcich od januára 2015. 15. septembra vláda vyhlásila „stav núdze v dôsledku situácie spôsobenej masovou imigráciou“. V ten istý deň bola ukončená výstavba plotu na hranici so Srbskom a do platnosti vstúpili novela Trestného zákona a novela Azylového zákona, ktoré ustanovili vstup do krajiny cez plot za trestný čin a zaviedli na hranici „tranzitné zóny“. 17. októbra bol dokončený plot na hranici s Chorvátskom. Do dvoch dní klesol počet ľudí na úteku a migrantov/tiek prichádzajúcich do Maďarska z viac ako 6 000 denne na niekoľko desiatok. Koncom roka bolo viac ako 900 ľudí stíhaných za „nelegálne prekročenie hranice“ a začal s nimi proces vyhostenia.

Kriminalizácia nelegálneho vstupu a zablokovanie hranice zavřšili sériu legislatívnych opatrení prijatých v lete. Tie sa všeobecne zamerali na obmedzenie prístupu k azylu. 1. augusta vstúpila do platnosti novela Azylového zákona, ktorá umožnila vláde vydať zoznam „bezpečných krajín pôvodu“ a „bezpečných tretích tranzitných krajín“. Na základe toho mohli byť žiadosti o azyl ľudí z „bezpečných krajín“ zamietnuté a osoby, ktoré prišli do Maďarska cez „bezpečnú tranzitnú krajinu“ mohli byť navrátení do tejto krajiny. Na zoznam bezpečných krajín dali úrady Srbsko, Macedónsko a členské štáty EÚ, vrátane Grécka. Mimovládne organizácie vyjadrili obavy, že uplatnenie tohto zákona by mohlo viesť k porušeniu záväzku Maďarska uplatňovať zásadu *non-refoulement* – zákazu vyhostenia alebo vrátenia (zásada medzinárodného utečeneckého práva). Maďarsko by totiž nevyhodnocovalo, či daný žiadateľ čelí riziku vážneho porušenia ľudských práv vo svojej krajine pôvodu alebo v tranzitnej krajine. V októbri Európska komisia niekoľkokrát vyjadrila nad týmito opatreniami znepokojenie. Konkrétne vyjadrila obavu, že Maďarsko vykonáva „možné kvázi-systematické zamietanie“ žiadostí o azyl podaných na hranici so Srbskom. V decembri začala Európska komisia konanie voči Maďarskej republike pre porušenie azylového práva.

SLOBODA ZDRUŽOVANIA

Mimovládne organizácie kritické voči vládnej politike čelili obťažovaniu a vyhrážaniu sa stratou registrácie. V januári čelili štyri MVO zodpovedné za prerozdeľovanie grantov Európskeho hospodárskeho priestoru a Nórska trestnému vyšetrovaniu a hrozbám prerušenia ich registrácie. Vo februári a v máji súdy pozastavili proces zrušenia ich registrácie. 19. júna požiadala Správny a pracovný súd v Egeri na podnet organizácií Ústavný súd o vyjasnenie toho, či je pokus o prerušenie registrácie MVO porušením základného práva Maďarska. Ústavný súd 5. októbra rozhodol, že nejde o porušenie ústavy.

Nadácia Okotárs, jedna zo zasiahnutých MVO v januári oznámila, že Úrad Generálneho prokurátora vyšetroval zákonnosť aktivít dvoch MVO, ktoré získali financie z grantov. V júni úrad uviedol, že vyšetrovanie MVO

nezistilo žiadne previnenie. V máji nórske Ministerstvo pre Európsky hospodársky priestor a záležitosti EÚ zverejnilo výsledky nezávislého auditu programov maďarských MVO financovaných z grantov. Uviedlo, že programy boli uskutočnené v súlade s právnymi požiadavkami.

V januári Okresný súd v Bude rozhodol, že policajný zásah v kanceláriách dvoch MVO v septembri 2014 bol nezákonný. Zásah sa konal po sťažnosti Úradu vládnej kontroly o sprenevere aktív.

DISKRIMINÁCIA – RÓMSKE OBYVATELSTVO

Pretrvávala diskriminácia Rómov/ok v prístupe k bývaniu a zlyhanie v ochrane rómskej a iných menších pred nenávisťnými zločinmi. V júni Európska komisia proti rasizmu a intolerancii zaznamenala, že rasový motív pri útokoch stále nie je v trestnom poriadku charakterizovaný ako zvláštna príťažujúca okolnosť.

ZLOČINY Z NENÁVISTI

V septembri Župný súd v Egeri rozhodol, že polícia diskriminovala rómske obyvateľstvo v meste Gyöngyöspata, keď ich na jar 2011 nedokázala ochrániť pred krajne pravicovými skupinami. Sťažnosť podala na súd Maďarská únia za občianske slobody, ktorá tvrdila, že polícia zlyhala pri zásahu proti rôznym polovojenským skupinám, ktoré niekoľko týždňov hliadkovali v rómskej štvrti v meste Gyöngyöspata.

V októbri Európsky súd pre ľudské práva rozhodol v prípade *Balázs v. Maďarsko*, že Maďarsko porušilo zákaz diskriminácie tým, že zlyhalo vo vyšetrovaní rasistického útoku proti rómskemu mužovi v Szegede v roku 2012. Muž utrpel zranenia a tvrdil, že útočník mal rasový motív. Európsky súd pre ľudské práva uviedol, že vyšetrovacie orgány zlyhali v identifikovaní rasového motívu činu napriek tomu, že existovali „silné indikátory toho, že išlo o zločin z nenávisťi“, v rozpore s Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv.

PRÍSTUP K BÝVANIU

Približne 100 rodín, najmä rómskych, naďalej čelilo riziku núteného vystahovania zo štvrte „Očíslované ulice“ v meste Miškolc. Od marca do júna bolo prinútených k vystahovaniu takmer 120 rodín. Mnohé sa museli presťahovať k rodinám do domov, ktoré si vyžadujú renováciu, z iných sa stali ľudia bez domova. Veľkej väčšine vystahovaných rodín nebolo poskytnuté adekvátne náhradné bývanie alebo kompenzácia.

14. mája rozhodol maďarský najvyšší súd, že mesto Miškolc porušilo násilným vystahovaním rómskych rodín z dlho existujúcej štvrte zákon v oblasti rovnakého zaobchádzania. Mesto tiež porušilo ich právo na súkromie a rodinný život, a slobodu pohybu.

5. júna zverejnil maďarský Úrad Komiséra pre základné práva správu o situácii v Miškolci, v ktorej kritizoval prístup samosprávy k takzvanému „vyčisteniu osady“. V správe tiež naliehal na samosprávu, aby predchádzala vystahovaniám, vytvorila plán pre rodiny, ktorým hrozí, že ostanú bez domova a v spolupráci s Ministerstvom pre ľudské kapacity navrhla holistický prístup k odstráneniu osád.

V júli potvrdil maďarský Úrad pre rovnaké zaobchádzanie sťažnosť maďarskej MVO NEKI proti mestu. Odvolanie mesta na sťažnosť nebolo vyriešené do konca roku.

NÁBOŽENSKÁ SLOBODA

Náboženská sloboda bola naďalej obmedzovaná. Najprv Zákon o cirkvi z roku 2011 ustanovil povinnosť opätovnej registrácie cirkví a iných náboženských organizácií. Potom v roku 2014 Európsky súd pre ľudské práva v prípade *Magyar Keresztény Mennonita Egyház a ďalší* rozhodol, že zrušenie registrácie porušilo právo na náboženskú slobodu. Vláda preto v septembri navrhla novelu tohto zákona. Podľa MVO Fórum pre náboženskú slobodu však novela nerieši svojvoľný proces rušenia registrácií, ktorú kritizoval Európsky súd pre ľudské práva. Fórum tiež vyslovilo obavy z toho, že množstvu náboženských komunit by boli naďalej odmietané práva, ktoré im predtým ako cirkvám patrili.

POLSKÁ REPUBLIKA

Hlava štátu: **Andrzej Duda** (v auguste nahradil **Bronislawa Komorowskeho**)

Predseda vlády: **Beata Szydłová** (v novembri nahradila **Ewu Kopaczovú**)

Parlament nedokázal reformovať legislatívu týkajúcu sa zločinov z nenávisti. Predchádzajúca vláda sa zaviazala prijať z Talianska a z Grécka 5 000 ľudí na úteku. Urobila tak napriek prevládajúcej intolerancii a diskriminačným náladám zo strán niektorých verejných predstaviteľov. Domáce vyšetrowanie spolupráce so CIA a umiestnenia tajného detenčného centra v Poľsku sa stále neskončilo.

VÝVOJ V OBLASTI PRÁVA A ÚSTAVY

V novembri poľský ombudsman a niektoré MVO vyjadrili znepokojenie nad úrovňou rešpektovania právneho poriadku. Mierili na prezidentovo odmietnutie vymenovať päť sudcov Ústavného súdu, ktorí boli zvolení predchádzajúcim parlamentom (Sejm). Kritizovaná bola aj novela Zákona o Ústavnom súde, ktorú prijal nový parlament. V decembri potvrdil Ústavný súd vymenovanie troch z piatich náhradných sudcov. Prezident Duda trval na svojom názore, že náhradní sudcovia boli vymenovaní „ilegálne“. Prezident tiež podpísal zákon o ústavnom tribunáli. Uvádza sa v ňom, že súd musí potvrdiť rozhodnutia 2/3 väčšinou namiesto doteraz vyžadovanej jednoduchej väčšiny a vyžaduje, aby pri sporných prípadoch zasadalo až 13 sudcov z 15 (doteraz bolo potrebných len 9). Nový zákon o médiách, ktorý dal vláde priamu moc nad riadiacimi pozíciami vo verejnoprávnych vysielacích spoločnostiach, sa nevyhol širokej kritike. Viacero zákonov bolo v parlamente prijatých urýchlene, bez verejnej diskusie.

DISKRIMINÁCIA

ZLOČINY Z NENÁVISTI

V marci odporučila Európska komisia proti rasizmu a intolerancii doplniť ustanovenie o rasových a xenofóbných zločinoch o zločiny spáchané s homofóbnym a transfóbnym motívom. Parlament pokračoval v prerokúvaní troch spojených zákonov o poskytovaní ochrany pred zločinmi z nenávisti spáchanými na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity alebo zdravotného znevýhodnenia. Zákony však neboli do októbrových parlamentných volieb schválené.

PRÁVA LESIEB, GEJOV, BISEXUÁLOV, TRANSGENDER A INTERSEX OSÔB

26. mája a 5. augusta parlament odmietol dva návrhy zákonov o občianskych partnerstvách, vrátane partnerstiev osôb rovnakého pohlavia. O zákonoch neprebehla žiadna verejná diskusia. V septembri parlament prijal Zákon o zhode pohlavia, ktorý ustanovil rámec pre právne uznanie pohlavia transgender osôb. 2. októbra prezident Duda tento zákon vetoval. Parlament nedokázal veto do parlamentných volieb prehlasovať.

RÓMSKE OBYVATELSTVO

22. júla bolo 10 rómskych žien, mužov a detí násilne vystahovaných z neregulárnej osady v meste Wrocław. Samosprávne orgány ich o tom vopred neinformovali a ich domy a majetok zničili v čase, keď boli v práci.

BOJ PROTI TERORIZMU A BEZPEČNOSŤ

Po zverejnení správy v americkom Senáte v decembri 2014 o mučení osôb tajne zadržovaných americkou CIA v rokoch 2002-2006, priznali bývalý poľský prezident Aleksander Kwasniewski a bývalý premiér Leszek Miller spoluprácu so CIA a dohodu o umiestnení tajného centra na území Poľska. Bývalý prezident následne verejne vyhlásil, že urobil kroky smerom k ukončeniu aktivít v danom centre. Urobil tak aj na nátlak iných poľských verejných činiteľov, ktorí mali obavy, že v centre sú pri vyšetrowaní používané donucovacie praktiky. Trestné

vyšetrovanie obvinení týkajúcich sa tajného centra, ktoré sa začalo v roku 2008, stále pokračovalo a bolo kritizované za závažné prieťahy.

Vo februári potvrdil Európsky súd pre ľudské práva rozhodnutie z júla 2014 v prípadoch Zayn al-Abidin Muhammed Husayn (Abu Zubaydah) a Abd al-Rahim al-Nashiri. Súd rozhodol v neprospech poľskej vlády za spoluprácu so CIA na nútenom zmiznutí dvoch mužov, ich nelegálnom presune, tajnom zadržaní a mučení. V auguste Poľsko odovzdalo Rade Európy akčný plán detailne opisujúci už vykonané i budúce opatrenia na vykonanie tohto rozsudku. Išlo o už vykonané opatrenia z mája, ďalej o vyplatenie kompenzácie a predloženie diplomatického listu americkým orgánom so žiadosťou o neuloženie trestu smrti Abd al-Rahim al-Nashirimu vo vojenskom procese v detenčnom centre Guantánamo na Kube.

PRÁVA ĽUDÍ NA ÚTEKU A MIGRANTOV/TIEK

Diskusie o presídlení ľudí na úteku sa celý rok odohrávali v atmosfére čoraz častejších diskriminačných prejavov, ktoré podnecovali aj niektorí verejní činitelia. V júli vláda oznámila, že v rámci svojho relokačného programu presídli z Libanonu 900 osôb na úteku zo Sýrie a 1100 ľudí z Grécka a z Talianska. V septembri vláda podporila plán Európskej únie relokovať 120 tisíc ľudí na úteku z ostatných európskych krajín. Na základe odsúhlasených kvót by malo byť do Poľska do dvoch rokov presídlených približne 5 000 utečencov z Grécka a Talianska. Po parlamentných voľbách nová vláda ustúpila od svojich záväzkov voči relokačnej a presídľovacej schéme EÚ.

Koncom roka boli opatrenia na integráciu stále nedostatočné a vláda neprijala komplexnú stratégiu integrácie.

Úrady naďalej v neprimeranej miere využívali zadržiavanie migrantov/tiek a žiadateľov/liek o azyl. V septembri otvoril Európsky súd pre ľudské práva prípad *Bistiava v Poľsko*. Sťažovateľka tvrdila, že úrady porušili jej právo na súkromný život, slobodu a bezpečnosť tým, že ju a jej tri deti zadržali, kým čakala na výsledky žiadosti o azyl.

PRÁVA ŽIEN

V apríli Poľsko ratifikovalo Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu páchaného na ženách a domácejmu násilliu a boji proti nim. Do konca roka však neprijalo komplexný plán na implementáciu dohovoru.

SEXUÁLNE A REPRODUKČNÉ PRÁVA

V septembri parlament odmietol návrh zákona o zákaze potratov vo všetkých prípadoch a odstránenie akýchkoľvek odkazov na prenatálnu diagnózu. Zákon by tiež odobral ženám právo na informácie a testovanie. 7. októbra Ústavný súd rozhodol, že právna povinnosť pre lekárov/ky, ktorí nesúhlasia s potratmi a zároveň musia žene odporučiť iné zariadenie alebo iného lekára/ku, je protiústavná. Súd tak rozhodol napriek skoršiemu rozhodnutiu Európskeho súdu pre ľudské práva, podľa ktorého právo výhradu svedomia nemôže viesť k prekážkam v prístupe žien k legálnym potratom v Poľsku.

SLOBODA VYJADROVANIA

V októbri Ústavný súd rozhodol, že ustanovenie, ktoré kriminalizuje „urážajúce náboženské cítenia“, je v súlade s ústavou.

AMNESTY INTERNATIONAL

Amnesty International je celosvetové hnutie viac ako 7 miliónov ľudí, ktorí sa usilujú o dodržiavanie ľudských práv na celom svete. Snažíme sa naplniť posolstvo Všeobecnej deklarácie ľudských práv a ostatných medzinárodných ľudskoprávných štandardov všade a pre všetkých na svete.

Misiou Amnesty International je viesť výskum a aktivity s cieľom zabrániť alebo ukončiť závažné porušenia všetkých ľudských práv – občianskych, politických, sociálnych, kultúrnych a ekonomických. Či sa jedná o slobodu prejavu a zhromažďovanie, fyzickú a duševnú integritu osôb, ochranu pred diskrimináciou alebo o právo na bývanie, všetky práva sú nedeliteľné.

Amnesty International je financovaná predovšetkým členskými a verejnými príspevkami. Organizácia nežiada ani neprijíma na výskumy a kampane proti porušovaniu ľudských práv žiadne zdroje. Amnesty International je nezávislá od vlád, politických ideológií, ekonomických záujmov a vierovyznaní. Amnesty International je demokratické hnutie, v ktorom sú hlavné rozhodnutia prijímané predstaviteľmi zo všetkých národných sekcií na stretnutiach Medzinárodnej rady, ktoré sa konajú každé dva roky. Aktuálne informácie o našej organizácii sú k dispozícii online.

Prvé vydanie v roku 2016
Amnesty International Ltd
Peter Benenson House, 1 Easton Street, London WC1X 0DW
Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska

© Amnesty International 2016

Index: POL 10/2552/2016
ISBN: 978-0-86210-492-4

Katalógový zápis pre túto knihu je dostupný v British Library.

Originálny jazyk: Angličtina

Okrem inej špecifikácie spadá obsah tejto publikácie pod licenciu Creative Commons .
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Viac informácií je dostupných na našej stránke: www.amnesty.org

amnesty.org

Táto správa dokumentuje prácu a vyjadruje znepokojenia Amnesty International v roku 2015. Chýbajúce záznamy o určitej krajine alebo území neznamenajú, že sa tam v roku 2015 nestali žiadne porušenia ľudských práv, ktoré by znepokojili Amnesty International. Ani dĺžka jednotlivých správ ku krajinám nie je merítkom porovnania záujmu Amnesty International v danej krajine.